

UN DIA QUALSEVOL DE SEGA DELS ANYS 1945-50 A LA CONCA DE BARBERÀ

per Celestí Comaposada i Canela

Molt de matí

Encara era negra nit. El pare em cridà i, entre mandrós i aixafat, vaig poder enfundar-me una apedaçada granota de color terra. Abans, però, d'esma em vaig posar els calçotets curts blancs, llarguissims de camal i una samarreta d'estiu també blanca. Bé, feia cinc o sis dies que era tot blanc; perquè, de canviar-se, com d'afaitar-se, ens tocava només els diumenges.

La camisa era complerta, bastant forta, color del temps i posada sota els tirants de la granota. Aquesta, en el seu pit, tenia dues butxaques: una per a la petaca, el llibret i l'encenedor (de gasolina) i l'altra per al rellotge. Portava un Ubach, procedent del famós rellotger cerverí, que ja era del meu pare. El rellotge, de butxaca, era gros i feixuc i el portava lligat amb una cinta forta al forat del trau del botó, perquè no em caigués.

Un cop fornit, amb més o menys ganes d'anar-me'n, vaig intentar desparpellar-me per saber quina hora era. Una cluca mirada em confirmà els dos quarts de tres. El pare no fallava. Hauria d'esforçar-me a no entrepassar.

El mosso també havia seguit el meu itinerari. Érem ja els dos prop de la taula del foc per trencar el dejuni amb quelcom de fruita, que la mare ens comprava (unes peres d'estiu, fortes com un roc), pa sucat amb moscatell i freqüentment un rovell d'ou amb cafè.

El pare, en cridar-nos, donava el pinso als animals a qui, habitualment, es nodria abans de marxar; així, en estar llestos nosaltres, ja els podíem treure.

Els guarníem i agafàvem el menjar que feia falta segons el tros que anàvem; però el que sempre havíem de prendre era el gra. Apanyàvem damunt les mules els estris necessaris per prendre. El seu menjar, alguna llauna d'oli per a les màquines de segar, la nostra aigua, el pa, el vi, etc. Però quasi sempre preniem el carro; llavors tot anava a dintre, fins al tros. Tot depenia de la distància que hi havia i si trobaríem cisterna, estable...

Recollit i carregat tot al carro, posem per cas, enganxàvem l'escaler i l'altre, lligat al darrera, si anàvem amb dues mules. I empeníem el camí cap a la finca que fos.

Aquest procés d'arrancada o sortida de casa era metòdic, calculat i premeditat perquè a les tres havíem de ser fora, si no, sentíem el rondinar del pare.

Tampoc calia llevar-se de matí per romancejar amb punyetes. Cada un tenia la seva feina i es cuidava de fer el seu deure; el cas era adelantar.

Un cop posats ja en camí, el procés havia canviat, llavors manaven els animals; uns eren més lleugers que altres, però en temps de nits curtes i dies llargs i calorosos, tots anaven més aviat cansats i per tant el seu pas era calmat i trepidant.

Encara que els atxutxàvem, el seu balanceig poc canviava. Jo assegut al capçalet de davant i l'Aleix a la fusta del mig, sense compliments, fèiem amb aquell bressar del carro, la més dolça becaina que mai cap àngel podia somniar. A la tercera gronxada d'aquell carret lleuger, sovint amb vela, ens queien les parpelles, empentades pel pes de la son acumulada d'uns quants dies durs de sega. El nostre cos de rellotge, martellejat pels cops del fusell al botó de la roda, rebia l'estímul sord i exacte que encaixava perfectament amb els pocs minuts morts de relaxació de què podíem gaudir durant el dia.

La "Moïna," que era la que generalment portava el carro, sempre mandrosa, però d'un cervell clarivident, pel seu propi compte o iniciativa havia arribat al tros. Es parava. El mosso i jo, adormits, a manca de bressol i música celestial, ens despertàvem junts: Quina putada; ja hi som, noi!

Garberar

Llavors, desenganxàvem. Desguarníem les mules, les posàvem a l'estable fins quan seria sec per poder fer anar les màquines segadores.

Recollíem les coses del carro, les posàvem a la caseta, si podíem fer-la servir, i ens disposàvem a fer alguna cosa. S'hi veia poc, quasi gens; llavors atansàvem garbes per fer la garbera en créixer el dia.

Era moll, i hi havia una humitat terrible. A les quatre garbes que havíem arrossegat estàvem amb els peus xops i els pantalons calats. Les garbes amb cards fan de bon tocar al matí, és cert, no notes les punxes; però la forta rosada que ens deixava la marinada d'un vespre-nit, ens havia donat massa mullena. Els peus arrossegaven unes macarres que sovint havies de sacsejar. El peu ballava dintre de l'albarca molla, com si no fos teu. De tant en tant, una rostollada als turmells en l'anar i venir del recollir i deixar les garbes, et desvetllava.

Ja s'hi veia més, i amb el mosso empeníem el plantar la garbera: l'Aleix plantava la més petita i jo havia de col·locar les vuit a l'entorn de la plantada, segons la direcció de la garbera.

Com que les garbes després s'anaven a buscar amb el carro, per descomptat que la garbera s'havia de situar en el punt de millors condicions per carregar-les.

El lloc havia de ser pla, de bona entrada i sortida, i que l'aigua de la pluja no les enruginés. I si podia ser, fer-la sempre al mig de les garbes esteses, per no haver-les de tragar tant.

Fet el pilar del mig amb les del voltant ben juntes, tot i procurant que al cobrir la garbera no fes esquena de camell, ens posàvem a plantar les altres normalment en files de tres, apretades i ben posades perquè el vent no ho tirés tot a rodar. Les espigues, les empenyíem posant-nos un a cada costat i a una sola veu.

S'escollien les garbes més llargues per a cobrir la garbera. Es posaven sobre, començant pel mig, i s'anaven posant atapeïdes i ben encaixades l'una amb l'altra. Aquesta feina sembla simple o senzilla, però calia fer-la entre dos, ja que es mirava que la garbera quedés el màxim de protegida de la pluja i del vent durant el temps que havia d'esperar a ésser portada a l'era i que podia allargar-se fins a dos mesos.

Havíem garberat una estona. Amb el maneig de les garbes, que sovint apretàvem amb el propi cos, malgrat les seves arestes, ens ho havíem mullat tot. El rellotge hi estava acostumat, la corda encara anava bé. La petaca de cuir era una mica humida, però com que de tant en tant la desenfundàvem, sabíem que el tabac encara cremava. Tot plegat era la primera beguda del dia.

La collita garberada semblava ja bastant preservada. En cas de pedregada podia rentar una mica les garbes de la coberta, però la pedra no els faria gaire mal. Les havíem col·locat en forma de rentadora, i contra el serè, perquè escopís el que fos. Les havíem planxat al màxim per defensar-les del mal temps.

El sol era alt i començava a eixugar la mullena del matí. El mar de Biure s'enfonsava i amb ell l'última boirina del seu entorn. El cel era clar i després d'esmorzar podríem engegar les màquines. Eren les set del matí, més o menys. Havíem recollit les garbes fetes el dia anterior.

Segons les combinacions de la feina, no tots els dies fèiem el mateix. També traslladàvem les màquines i eines, fèiem passos, etc; tot formava part de la sega.

Mudar-nos amb les màquines era relativament fàcil, calia plegar-les, o sia, transformar-les i adequar-les una mica per poder anar pels camins. A vegades en arribar al tros havíem de fer un espai entre l'entrador i el blat o l'ordi que anàvem a segar: aquí era on entrava la dalla i en segons quines cases, les falçs.

La falç, la dalla: el segador, el dallador

En començar a segar un tros, si era ordi, per no aixafar-lo, normalment es feia pas perquè hi entressin els animals amb les corresponents màquines. Aquest pas era de l'amplada d'un cop de dalla (1-1'20m aprox.). Nosaltres la fèiem servir molt; era una eina que anava amb nosaltres des del primer a l'últim dia de sega. Amb la

dalla fèiem els passos, les vores, els racons, els costers, l'entorn dels arbres, dels pals, etc. Teníem de tot, per tant, ens era molt útil.

La dalla era l'herència de l'avi. Quan ell de jove anava a segar a l'Urgell; naturalment, abans que l'aigua dels canals ho transformés. Ens explicava el sol de justícia que hi feia, i que no hi havia cap ombra per dinar o per fer la becaïna. Tots sabem que la ficció del Pla d'Urgell d'avui no té res a veure amb la realitat de llavors.

Ep, vull dir una cosa de l'avi. No és una valoració meva, la qual tindria poc valor, si no que és l'opinió d'un home que el coneixia bé. Un dia davant meu, i jo era molt jovenet, li vaig sentir dir: "En Jaumet és un home molt treballador i molt valent".

Aquest era el concepte de l'ignasi, mestre d'obres de Conesa.

La frase dita per un home bo, seriós i d'una popular estima, em va colpir moltíssim; tota la meva vida l'he tinguda molt present. Avui ho vull recordar com a homenatge al meu padrí.

Abans de les màquines segadores es segava molt amb la dalla. Quin remei...

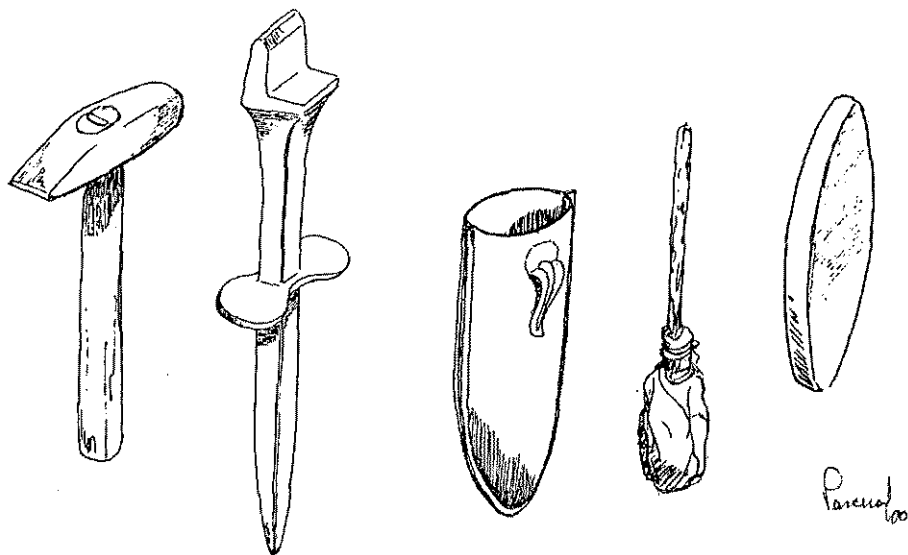
Segant amb dalla

La dalla és una eina simple però senyora. Necessitaves força als braços i al pit per empènyer cada braçat; per això, especialment, calia molta cura de portar-la fina o tallant. En fer els rems, la natural sega s'anava menjant el tall i sovint l'havíem de repassar amb la pedra. A la cintura, a la part del darrere hi portàvem el banyot penjant. Aquest estri era com un pot de llauna o fusta on hi havia aigua, un bastonet amb un drapet lligat, el qual servia per mullar el tall: en deïem el mullador. També hi portàvem una pedra llargueta per esmolar.

La dalla girada de cap per avall: mànec a terra i fulla cap amunt, t'arribava a l'alçada bona per poder-la repassar acuradament amb la pedra i deixar-la a punt de tornar a segar, fins que altra vegada a poc a poc s'anava endoblint el tall; o que, al segar, agafaves una pedra, una arrel de terra o una herba seca i dura i el cop que donaves et feia una osca a la fulla, llavors el tractament a la dalla era diferent.

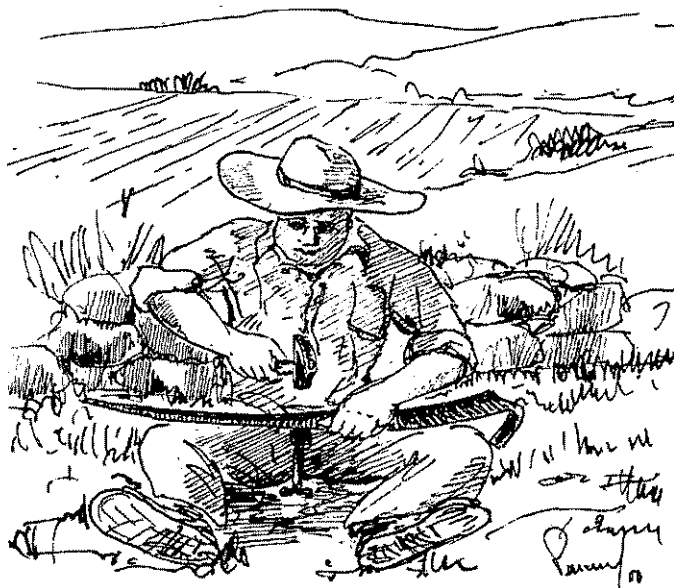
Havíem de desmuntar-la. A la cintura, junt amb el banyot, en el cordill o cinturó vell, hi portàvem la clau per treure la fulla. Era una vareta de ferro on s'obria una mena de trau en un cap, suficient per forçar la palomilla que la subjectava al mànec. L'obertura o el trau de la clau també anava bé per passar-la pel cinturó i així mai es perdia.

Picar la dalla no era tan fàcil; deïen que era cosa de mestres, deïen... però ens tocava fer-ho a tots. En segar anàvem sempre amb la clau, el banyot, els martells i alguna peça de recanvi, com pues, cordills, etc.

Martell, enclusa, banyot, mullador i pedra

Els martells es composaven de l'enclusa i un martell especial per picar la dalla. L'enclusa la clavàvem a terra. Era indispensable que el terreny fos fort perquè en picar la fulla damunt l'enclusa, el cop sigués tan dur i sec com fos possible. Ens assèiem amb les cames eixarrancades deixant l'enclusa entre la cuixa i els genolls on recolzàvem la fulla de la dalla en picar-la. El martell tenia dues formes diferents: una rodona i l'altra allargada. La cara rodona era per treure tall a la fulla. L'acer de la dalla era molt especial, només podíem comprar BELLOTA. Cap altra marca garantia bon resultat.

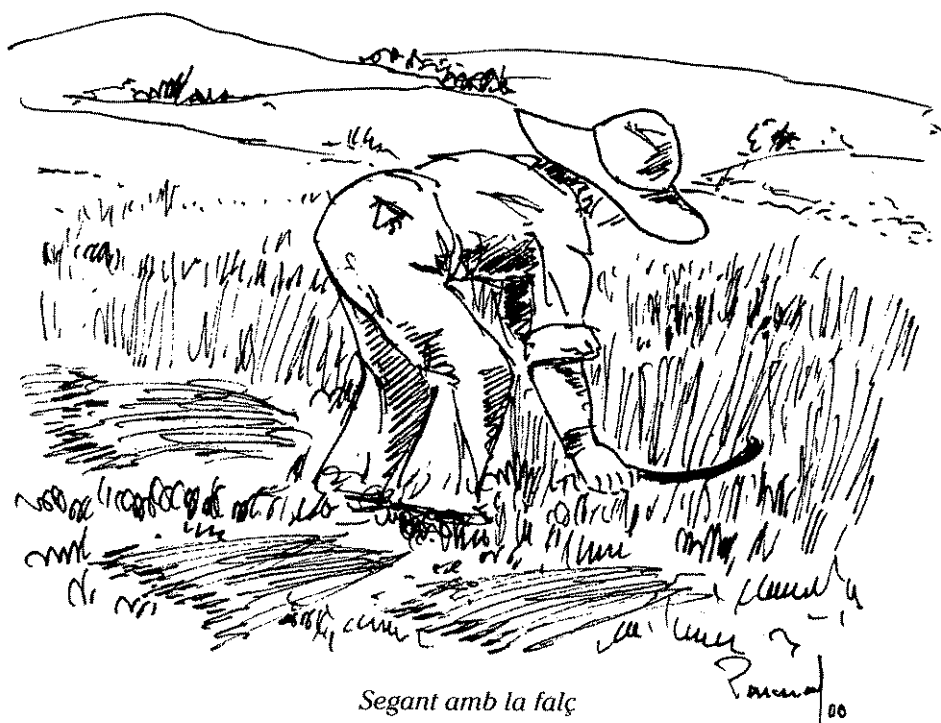
Picant la dalla

La primera picada, la més dura i forta, consistia en treure tall, a la segona, amb la cara ampla del martell, s'havia d'afinar l'acer que havies tret abans.

Com es veu l'acer era molt dúctil. No podia ser massa trempat perquè es trencava; però tampoc massa fluix perquè no aguantava el tremp que li donàvem amb el martell. A l'anar segant, tenia el corresponent desgast, i anàvem aguantant el tall amb la pedra d'esmolador.

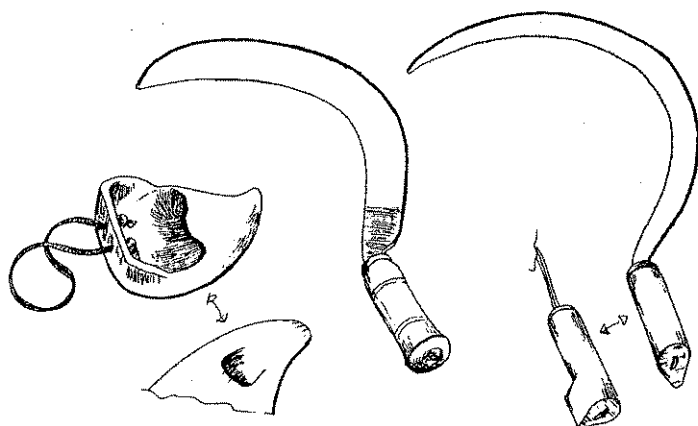
L'audàcia del bon segador amb dalla era saber-la portar bé: que tallés, ja que així s'estalviava molta força de braços i pit. Aquesta eina feia una feina bonica, si se'n sabia, però era pesada.

La falç era una altra cosa. Tenia desavantatge enfront del dallador, ja que aquest treballava dret i amb la falç irremissiblement havies de fer-ho acotxat, però era una feina més simple, més lenta i calia menys esforç.

Segant amb la falç

Crec que a totes les cases hi havia una falç i els seus esclopets, els volants i uns de més grossos, que els feien servir els estassadors (una variant de segar amb falç). Últimament, en la majoria dels casos servien només per anar a fer farratge per als animals o a les dones, herba per als conills.

Esclopet, volant i falç

Fer els passos

Plantat el dallador davant la sega, un cop havia passat la pedra per la fulla (això era tot un ritual d'inici), es disposava a remar obrint-se el propi pas sobre el camp de blat o ordi dret, per tal de poder entrar les màquines al tros. A continuació faria el pas per la vora, on passaria l'animal en segar el primer rem i successius amb la segadora que fos.

Esmolant la dalla

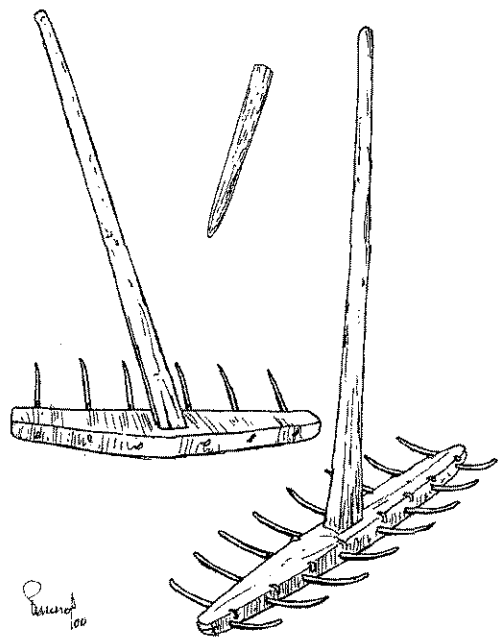
A cada “zas” de dalla saltava un bon manat d'espigues, que queien a terra vençudes pel terrible pas del tall, formant el rem darrera del dallador.

El seu moviment calia que fos perfecte a cada embranzida semicircular que feia. La dalla, de tall corbat, s'obria pas entre les tiges per la punta, tallava pel mig, i amb la corba tancada del taló, feia seguir les últimes branques; i damunt de l'amplada final de la fulla, les transportava deixant-les esteses al costat segat, per ser recollides; d'això en dèiem el rem.

Aquest rem era més o menys perfecte si les pues que portava la dalla estaven ben equilibrades. Les pues de fabricació casolana no eren res més que llucquets de boix o ginebra lleugerament corbats, que col·locades al rampill de la dalla tenien la missió d'agafar les branques tallades conduir-les i deixar-les al rem. Si no recollíem totes les tiges que havíem tallat, aquestes es desparionaven de la resta i no tenien l'adequat final, i per tant, o empipaven o es perdien. Si la pua agafava branques no tallades, era un ròssec pel dallador degut a l'esforç inútil d'estirar una branca viva o no tallada. Les pues, per simples que semblessin, havien d'anar amb perfecta sintonia amb la dalla.

El gavellador-lligador: plegador del rem

Darrera del dallador hi anava el gavellador, o el que feia del rem, les gavelles; això volia dir fer uns manats estructurats d'espigues totes d'un cap per ésser lligats a continuació. Per plegar aquest rem, es feia amb un rampill o amb un fus. El rampill era una fusta estreta d'uns vuitanta centímetres de llarg, amb pues de ferro o fusta, generalment col·locades a ambdós costats, i manegat esbiaixat, perquè es pogués agafar el rem per la part tallada, sense haver d'aixafar les espigues. Estirant una mica els braços, amb dos cops de rampill, un per banda, quasi sense moure's del lloc, t'ensenyaven a fer una gavella.

Rampills d'una i dues rengleres de pues. Un fus

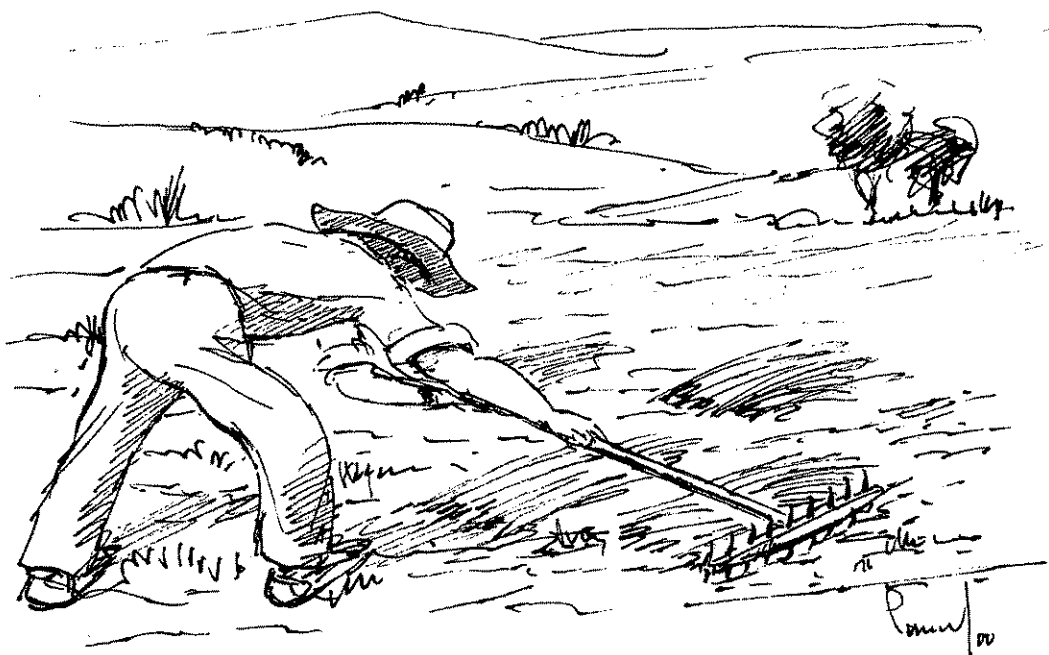
El fus era un bastó de fusta lleugera d'uns trenta-cinc o quaranta cm. de llarg i tres o quatre cm. de diàmetre, aproximadament, acabat en punxa rodona. Era l'eina que, especialment segant blat, portàvem a la cintura per la seva gran utilitat (l'oncle, se'l posava a l'esquena sota el clatell, adossat a la camisa).

Ens servíem del fus per plegar el rem de la dalla, per alçar el blat ajagut i, molt especialment, per lligar les garbes de blat amb les pròpies branques.

Per lligar les garbes d'ordi anàvem proveïts de vencills d'espert trenat, d'una braçada de llarg, amb el que lligàvem dos o tres gavelles. Era molest portar penjats al darrera de la cintura un paquet de quaranta o cinquanta vencills per anar-los agafant; però poca cosa més podíem fer per avançar.

Lligar amb el fus era més bonic. Agafàvem deu o dotze branques de blat per les espigues i la meitat contraposades entre si, doblegades, i que s'ajuntessin ben fort. Deixàvem el vencill de blat pla a terra i posàvem la gavella sobre seu, tenint cura que les espigues quedessin travades perquè no es moguessin. Posàvem dos o tres gavelles a sobre, fins a fer la garba desitjada. Ajuntàvem els dos caps de branques-vencill contraris a l'espiga, els doblegàvem entre ells (i aquí intervenia el miraculós fus) entràvem el fus entre el doblec de les branques i li fèiem fer un tomb rodó amb elles, posant el doblec sota del vencill que el mantenia subjecte; trèiem el fus i ja estava lligada la garba. Així de simple (i difícil d'explicar). Puc assegurar que la lligada era perfecta i forta. Si t'ho feien una mica de pressa, no hi veies res. Per això a molts aprenents els costava d'entrar-hi, davant la pedagogia emprada pels experimentats segadors...

He de dir que el procés d'aprenentatge dels segadors passava per fer gavelles, plegar rem i fer anar molt el rampill per terra, ja que no hi podia quedar ni una sola espiga per plegar. La segona fase era lligar: quan el fus ja t'era fidel del tot.

Recollint el rem deixat per la dalla

Matins de preparació de sega, d'espera de l'esmorzar, de fer boca, de mirar si ja venien les sopes: la mare o el pare amb el burret a portar-nos l'esmorzar. Bella

espera, desig de seure, de parlar, de beure per desenganxar la llengua que el rovell del blat cremat pel sol t'havia empastat; de remullar la gorja per netejar les entranyes que, a l'anar garberant, havíem ennegrit.

Són les 7 del matí: l'esmorzar

Bé, ja havia arribat l'esmorzar. El ceremonial de l'esmorzar era senzill: bàsicament buscàvem repenjar-nos per descansar.

Al matí teníem menjar calent perquè en apretar el sol, trobés el cos més suau i amb menys ganes de beure. El menjar sec produeix més set; a més aigua, més debilitat a les cames.

No hi havia res per al matí com unes sopes bullides amb un ou (hi havia cases que les feien d'all). Ara, en diríem de puré de pa (passat pel túrmix). No, llavors eren sopes de pa sec o eixut (el pa l'anàvem a buscar al forn a roves), que la mare desfeia amb la batidora, però com que en aquella hora del matí se li ajuntava el donar menjar a les bèsties del corral, amb el preparar l'esmorzar per portar-lo al tros, se li escapava algun ballaroc de pa amb el que, els estrets de coll, hi tenien feina. Una baixava i l'altra pujava; però mai hi havia un mot de queixa o un no! Tot es menjava.

Segon plat: tupina (costella, llom o botifarra crua) amb samfaina o tomàquet fregit.

Postres: una fruiteta o quasi res, pa i vi, i aviat a córrer, vull dir a pensar.

Després d'esmorzar entre guarnir els animals, greixar la màquina i engegar, la humitat matinal ja s'havia eixugat i a les màquines ja no els costava tant de tallar les tiges fossin de blat, ordi, etc...

Les màquines segadores: gavelladora i lligadora

Podríem parlar de dues versions de màquines segadores que entre els anys 40-50 pràcticament es varen rellevar: de la segadora "gavelladora" a la "lligadora".

La versió "gavelladora" podria començar a funcionar pels anys vint més o menys. En el nostre entorn la majoria eren marca TREPAT. Una fàbrica-fundició situada al costat de la carretera general sortint de Tàrraga, a l'esquerra, direcció Lleida.

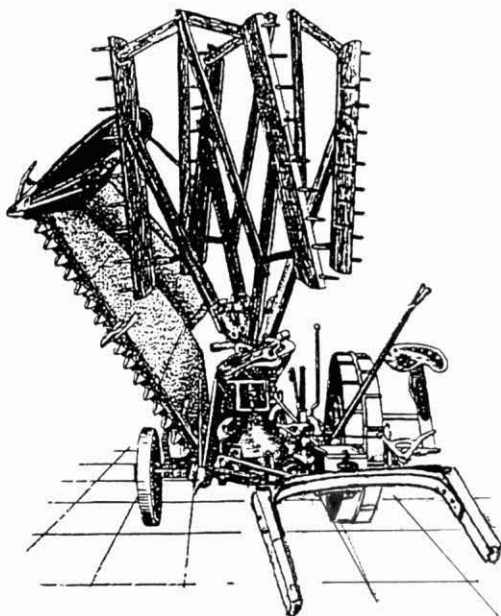
Era un artefacte senzill però ben aconseguit pel temps. Consistia en una fulla de tallar dentada que tallava les tiges en col·locar-se entre pues. En tallar el blat, l'ordi, sègol, civada, o el que fos, per la inèrcia de la marxa endavant de l'animal, queia dins una pastera amb la col·laboració d'uns rampills els quals ajudaven a fer caure la planta a la pastera. Cada tres o quatre passades dels rampills, a voluntat del maquinista, treia la muntanyeta de tiges fins a terra, deixant-la suficientment

allunyada del rem per poder tornar a passar la màquina. D'aquest muntet segat i sortit de la màquina segadora també en dèiem gavelles.

J. Trepas

MAQUINARIA AGRÍCOLA

Tàrraga

*Màquina de segar gavelladora plegada per anar per camins
(Dibuix deixat per J. Trepas)*

Vull fer notar que abans he comentat la sega amb dalla i la posterior recollida del segat pel gavellador, el qual deixava les gavelles a punt de lligar.

Ara veiem que la màquina substitueix dallador i gavellador fent millor sega o sia amb menys rostoll i més uniformat. El rostoll és el tros de tija d'on es talla fins a terra, on està arrelada i queda després de segar.

Un altre avantatge és que el segador només calia que fes anar les regnes de l'animal que portava la màquina. A més amb aquesta màquina, a l'altre costat del tall o de la pastera, on hi havia la roda grossa, eix principal de l'engranatge del funcionament, el segador hi tenia un seient a la seva comoditat.

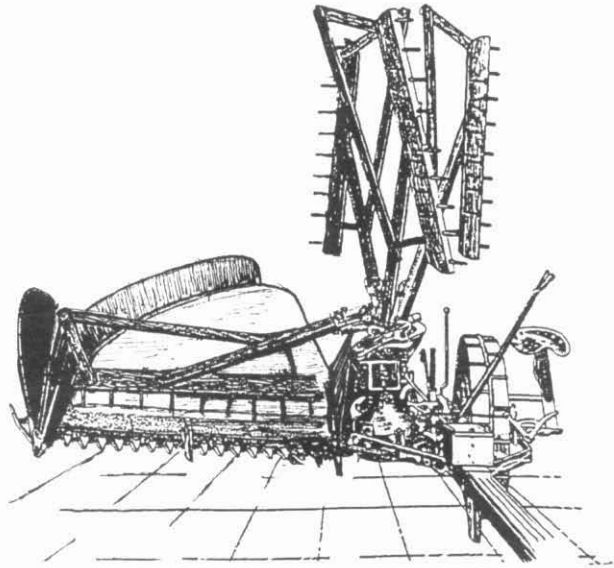
Val a dir d'aquestes màquines que tenien el tiratge més dur a la dreta de l'eix central que estirava l'animal i, per tant, els costava bastant de dominar-les i com més folra hi havia, més havien d'estirar. Era una feina dura per a les bèsties.

I els altres segadors què? Doncs, com abans hem explicat, si era ordi o civada amb els venciells d'esparg penjats al cul anàvem lligant les gavelles, cada dos, tres o quatre, segons com de bona era la collita. Així fèiem les garbes que després recollíem per garberar.

J. Trepat

MAQUINARIA AGRÍCOLA

Tàrraga

Màquina gavelladora a punt de segar (Dibuix deixat per J. Trepat – Tàrraga)

Si el que segàvem era blat o sègol, agafàvem el fus i fèiem els vencills del mateix blat i així lligàvem la garba amb el suport del fus, tal com abans he explicat. La màquina escampava moltes gavelles i els lligadors s'havien d'espavilar perquè l'estesa de gavelles no lligades fos mínima, ja que ens havíem trobat algunes vegades que el vent ens ho desmuntava tot i llavors la feina de plegar-les era doblada.

Les nou: primera beguda

Eren les nou. Si vàiem el castell del poble, l'ombra començava l'anunci impecable de l'hora exacta. No ens calia consultar l'armatost del rellotge de butxaca, aquest només ens servia per quan no podíem veure el castell o a manca de sol. L'ombra, dibuixada en el castell, començava a voler deixar pel sol les puntetes esquerres: eren les nou. Havíem fet una beguda i calia descansar i beure, bàsicament.

El maquinista posava la civadera a l'animal preparada amb una mica de palla, trepadella i un puny o dos d'ordi; si estava suat li posava una manta a l'esquena. Tot depenia de la calor o del sol que li tocava. S'acostumava a tenir la roba a l'ombra. Quan dic la roba vull dir els estris de què ens servíem normalment: el beure, el menjar i la roba que arrossegàvem durant el dia, jerseis, mantes o sacs buits que ens servien per tapar les coses mentre treballàvem o per seure i posar-nos còmodes quan anàvem a descansar.

L'ombra començava a voler deixar pel sol les puntetes esquerres: eren les nou

El ritual dels segadors, amb gent llogada per segar, era cada hora fer una beguda: un descans (dic això perquè, si només eren els de casa, hi entrava allò de què cada casa és un món).

La beguda de les nou era curta o breu; quasi no ens assèiem; bevíem cadascú el que li semblava o acostumava, d'aigua o vi, però això sí, que fos fresc. Sempre teníem algun medi per l'aigua fresca. Pel vi moltes vegades hi havia divisió d'opinions.

Per uns com més calentet millor, més grau, llavors el bot anava bé, ja que el bot no es pot mullar per fora. Els que el volíem fresc havíem de recórrer a una ampolla de vidre per posar-la, d'alguna manera, en fresc. Acostumàvem en aquesta ampolla de vidre a posar-li un galet: una canyeta foradada, col·locada al mig d'un tap de suro, per beure còmodament i no fer el rajolí amb els dits. Els dits i les mans sempre eren massa brutes de moltes coses (de paper higiènic no n'hi havia ni a les cases...).

Bé, la petita tertúlia s'havia acabat i, Sant Tornem-hi. Segàvem una estona més.

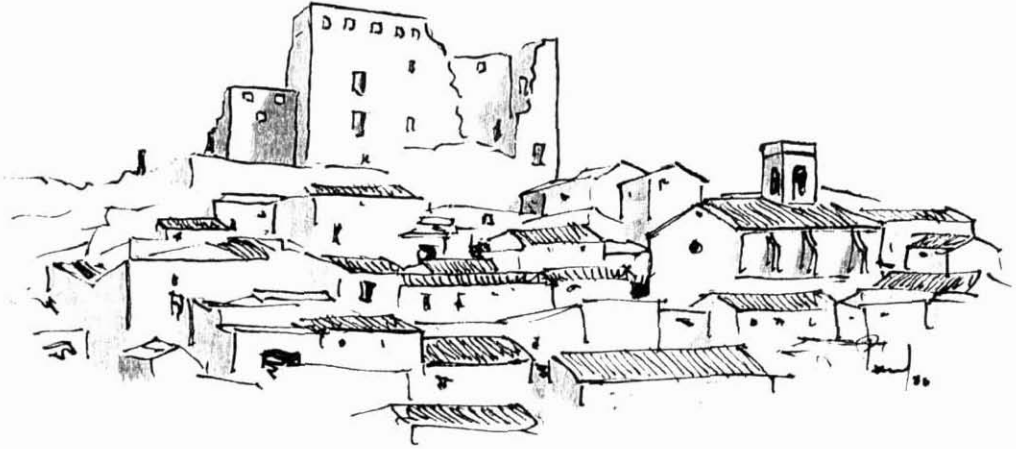
El sol anava apretant i com més aplanat a terra estaves més centímetres quadrats de cos tenies a la seva mercè per escalfar-lo. Les llambregades al castell eren constants, és clar que ningú ho deia. Però és de suposar que tots fèiem el mateix.

El castell: símbol al servei del poble

La paret del castell de Savallà té la façana principal de cara al migdia. Per la banda oest, a uns cinc o sis metres endarrere d'aquesta façana davantera (diem, reculada al nord) hi ha una altra paret fruit d'un edifici adossat al castell que té uns

deu metres d'ample, aproximadament, i també és de cara al migdia. I com que el castell estava ensorrat de dins, les tres finestres petites que tenia quasi a dalt de tot es dibuixaven perfectament a distància. Eren les agulles del rellotge de sol, les quals es veien des de lluny. (Malauradament aquesta paret avui està bastant caiguda).

Quan l'ombra era a la segona finestra de l'esquerra, i fent com un ventre degut a la paret més alta del costat, eren les deu: hora de fer **les deu hores**.

Quan l'ombra era a la segona finestreta de l'esquerra, fent com un ventre degut a la paret més alta del costat, eren les deu.

Les deu hores

Les deu hores era la beguda de mig matí, per excel·lència la més mimada del dia. Aquí sí que sèiem de gust. L'animal amb la civadera posada; aquesta vegada li havien posat amb el gra quatre faves, que deien que els donava més força.

Miràvem la senalla o cistell i ens disposàvem a menjar una mica. Beure sol rentava massa el cos... Després de menjar una mica el vi hi anava més bé i ho posava tot al seu lloc.

En el civader, morralet, senalla o cistella (cada casa l'anomenava segons el seu costum), hi trobàvem codonyat, pernil, llonganissa, fruita, etc. per fer un mos, per esperar al migdia; i perquè l'estómac tingués coixí al beure una mica.

El mini-àpat era animat i l'Aleix començava a resar el rosari emprant la seva rialleta foteta. Engegava passant revista de l'entorn: qui segava, a on, allà està segat, la màquina ofega als lligadors de fulano... Menguano va agafar una pedra a la fulla de la màquina i ho va trencar tot. L'altre, anava als Solans amb la màquina plegada i una rama li va trencar quasi tots els rampills. El Ton, que mandrejava a l'hora

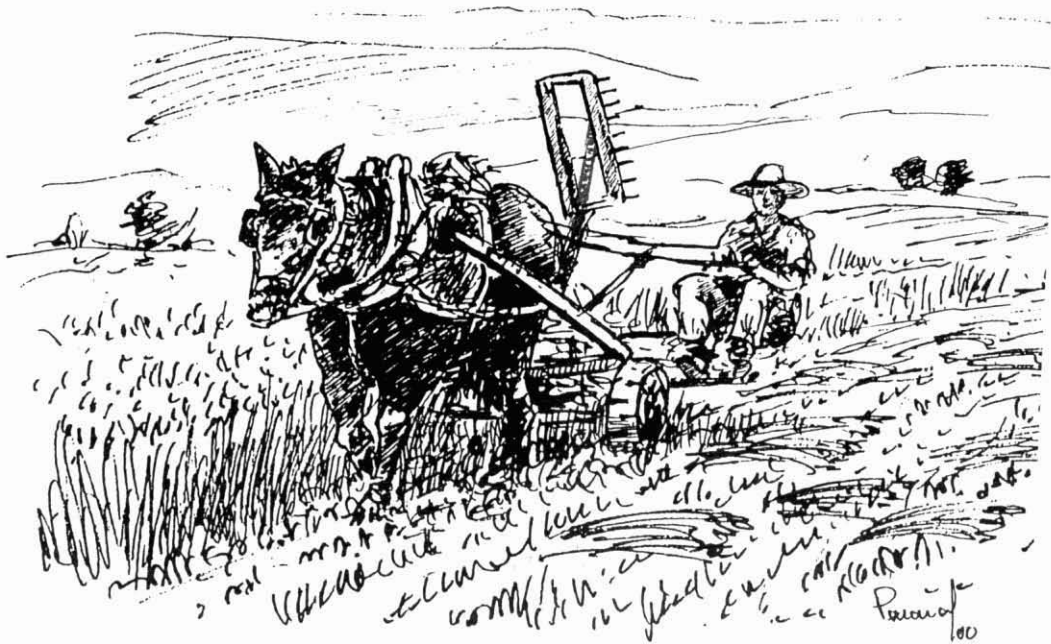
d'untar la màquina, l'altre dia va trencar la biela i l'hereu va haver d'anar a buscar-la amb la bicicleta a Tàrrega, etc.

-“Prou, nano, – el tallava- que si xerro a la Victa que ets tan xafarder te les farà passar canutes”.

Tot això i més eren els comentaris del mosso a favor dels altres. Però és de suposar que els altres també ens feien el mateix.

Ja descansats, dessuats, beguts, i el que no li interessava la conversa, també havia fet una becaïnet; i Sant Tornem-hi... L'oncle sempre deia: “aquella puta de vella que va dir “tornem-hi”, s'hagués pogut quedar muda per sempre, la mare que la va...”

-“Ep! –l'aturàvem- oncle, ja n'hi ha prou”.

Segant amb màquina gavelladora i animal

Dissimular? Complex? Autodefensa?

En aquells anys, que encara no s'havia inventat del tot l'anar a la platja a fer bronze, ens venien al poble els estiuejants blanquets com un glop de llet. Nosaltres no volíem ser menys que ells. I buscàvem la manera de no cremar-nos massa pel sol. El sol de secà ennegreix molt el cutis. Què fèiem?

M'explicaré:

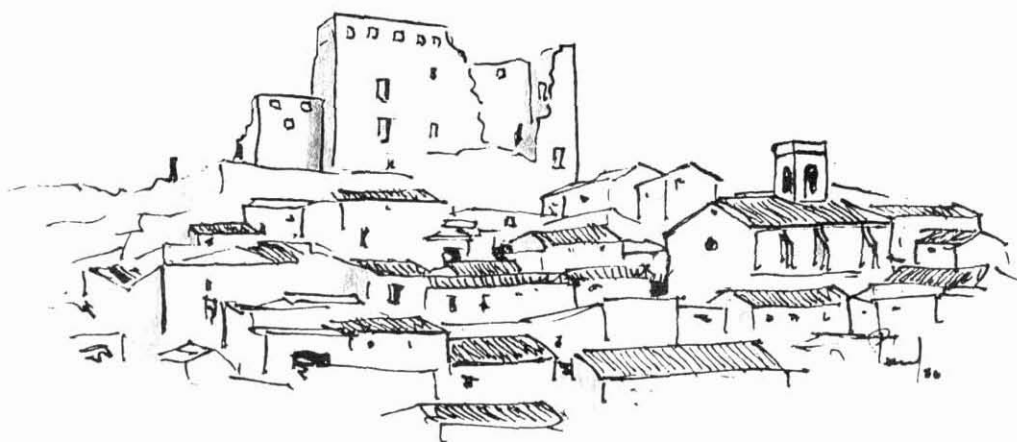
Arrossegàvem sempre, com a protector de tot, un mocador gran de fer farcells. Al matí, ens el posàvem cargolat al coll perquè ens fes de bufandeta; també ens el cargolàvem al cap per fer de protector de la pols. Quan ens feia nosa ens el lligàvem a la cintura o ens el deixàvem a la roba.

El sol d'últims de juny, juliol i agost també és de justícia a les nostres terres. Quan al matí s'alçava el sol i dominava la boirina, també escalfava de valent. Sí que anàvem equipats amb un barret de palla, d'ala ampla, tan ampla com podíem (quasi com el dels mexicans); però l'aire calent també ens curtia la pell. Forma: ens fotíem el mocador de farcell al cap que només se'ns veien els ulls i la punta del nas. A més, el barret lligat a sobre. Érem irreconeixibles fins i tot de prop.

La suor ens fresquejava la cara així ho anàvem aguantant, sempre per gust, naturalment. Algun remei per la blancor de la cara, sí que el trobàvem. Però la punta del nas com un pebrotet vermell, sempre hi contrastava. Els grans ens feien conya. Ho pagava la rossa, la seca, la grassona o la negra, etc. O a l'inrevés, per les noies.

I així anàvem sortint-nos-en, amb escàs èxit, de la ruqueria dels temps o de l'edat.

Haviem segat una estona més i el sol, generós i impecable, havia deixat ja l'ombra fins la finestra del racó de la paret del castell. La ratlla ara era perfectament simètrica del racó a la finestra de dalt a baix: les onze en punt. (Des de lluny nosaltres dèiem: ens queda un pam més d'ombra per ser les dotze del migdia).

La ratlla ara era perfectament simètrica, de la finestra del racó a baix: les onze en punt

Són les onze: l'última beguda del matí

Era l'hora de l'última beguda del matí. Aquesta com la de les nou també era curta. Tampoc ens assèiem perquè a tres quarts de dotze, aproximadament, ja plegàvem. Els animals havien fet el seu bon paper; els timbals (tàbecs) ja els empenyaven molt degut a la calor.

La processó de la portada del dinar

Aquesta última mitja horeta del matí era la més inquietant. L'ombra del castell s'anava fonent poc a poc. Vèiem el poble de lluny i com les dones anaven desfilant costers avall, carregades amb els cistells plens de menjar. Una excepció en el poble: la Generala. Ella sempre duia el cistell al cap. Els Generals eren colla, vull dir amb això que el cistell no el portava massa buit, a més, era una excel·lent cuinera.

Anava a Bardines o a Teixonera potser amb tres quarts, no li calia córrer, perquè era prou puntual; però mai havia sentit a dir que li hagués caigut el cistell del cap.

Portava el mocador de cap negre (com quasi totes les dones de més de trenta cinc anys) i entre el mocador i el cistell, un drap de cuina o un davantal vell cargolat fent de base per al cistell, i res més. Sí, faldilles llargues i negres i les mans posades a la cintura.

La dona era xocant i riallera, i contenta i feliç trepitjava aquells camins pedregosos com si hi nedés. Beneït espectacle que ja només podem recordar.

Se sent olor de menjar. Pleguem

Eren tres quarts tocats de dotze. Fossis on fossis veies algú portant el dinar als segadors. Si eres davant del poble l'espectacle era més engrescador, vull dir que convidava al neguit de plegar i asseure't a la taula, amb el deliri afegit de delectar-te d'una bona ombra.

Els animals: els matxos, les mules, els cavalls...

Les mules, motors molt metòdics, anaven ralentint el seu pas fins a negar-se a fer un rem més. Hi havia un sentit de comunicació viu entre els animals i qui els portava. Sense ells i la seva bona salut un pagès no era res; per tant se'ls entenia i respectava. Quan n'hi havia prou, n'hi havia prou. Pleguem! Doncs pleguem.

Desenganxàvem els animals i sols anaven cap a l'estable si el tenien acostumat. La mula més jove encara havia tingut el valor de fer una cursa i uns quants pets i coces per celebrar la seva llibertat. Això volia dir que no estava cansada del tot. Valia més així...

Abans d'entrar a l'estable els abeuràvem. Cada un es bevia un parell de galledes d'aigua. Com que l'aigua generalment la trèiem de la cisterna i era molt fresca, els posàvem la mà i el que podíem de braç dintre de la galleda per trencar la fredor de l'aigua, perquè no els fes mal. Al mateix temps acostumàvem a xiular fluixet com per alleugerir les intenses xuclades d'aigua fresca. Amb un tres i no res es bevien una galleda.

Potser el cerimonial que empràvem no servia de res. Però en ésser prop de la bèstia li senties i li notaves la seva calor, i veient la quantitat de líquid que es bevien, sempre teníem por que no els anés prou bé (els animals bevien dos o tres cops al dia).

Ja a l'estable i fermats els donàvem el pinso (palla, ordi i faves si n'hi havia); després els fèiem una empallada (palla molla amassada amb farina d'ordi) i abans d'enganxar-los, a la tarda, els tornàvem a donar el seu pinso.

Els animals se'ls tenia molt en compte. Eren el pa de les cases. Eren com un membre més de la família del pagès. Es convivia a diari amb ells durant deu o dotze anys o més. Per tant, si eren animals dòcils (que també hi havia de tot) se'ls estimava.

Els animals ja arranjats i arreplegades les eines per tal d'estalviar-los el bat de sol del migdia, ens anàvem atansant cap a la barraca o a l'ombra espessa d'algun arbre.

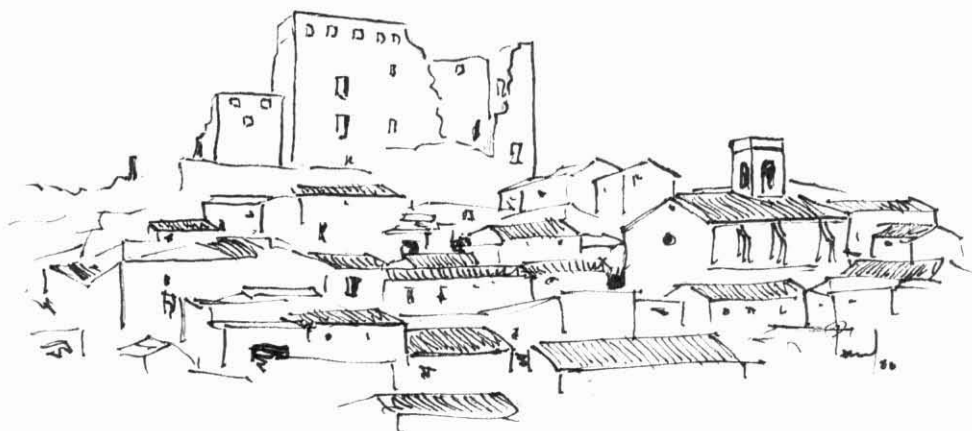
L'esperat dinar

El nostre dinar normalment s'endarreriria. La mare, si venia a portar l'esmorzar, s'entretenia a collir uns *lletsons* per als conills, unes fulles de col o de remolatxa i arribava a casa tard i carregada amb la faldada al cap. (Que no és igual que el cistell del dinar...) Cansada, desmaiada, perquè encara havia d'esmorzar, es posava a fer el brou: el foc... els fogons... les brases no funcionaven... i sempre, cuinés el que cuinés, i portés el que portés, feia una mica tard.

M'he preguntat moltes vegades perquè la mare no esmorzava mai al tros amb nosaltres. La dona ens posava els plats, repartia el que fos, però ella mai menjava allí, màxim si sobraven sopes, l'únic que menjava. Com que allò no ho podia guardar... i els petits, tan tard, ja no se les menjarien...

Però quan venia la mare a portar-nos el dinar, era més emocionant. Com que miràvem tant si venia, quan sortia de casa, ja la clissàvem i en fer el tomb sota al cementiri vell, sentíem cada cop de peu que donava amb les seves passasses; fins vàiem quantes pedres feia córrer camí avall, abans d'arribar a la sort dels Savallà. Llavors sort avall. Passava pel tros llaurat o pel rostoll si estava segat. Engegava mitja cursa i fins a la Feixa. Si ens trobava asseguts en l'espera del plat, ens deia:

“He hagut de córrer una miqueta, no em creia que fos tan tard”. La musiqueta de quasi cada dia. Però si corrent només se li havia caigut una mica d’escudella, tot anava rutllant.

El sol del migdia havia deixat el castell en blanc. Quan aquella ratlla desapareixia eren les dotze toques

El castell. El sol i l’ombra

El sol del migdia, devorador d’ombres, havia deixat el castell blanc. Quan aquella ratlla d’ombra desapareixia, eren les dotze toques. Sempre he estat convençut que en traçar el castell algun savi va tenir a veure amb aquestes coincidències.

La paret est, la que jo no tinc tan acostumada, també té quelcom amb el sol del migdia.

No crec que aquests sincronismes siguin casuals. La mà de l’home i el seu saber sempre s’han manifestat a l’hora d’enclavar els grans edificis.

El dinar a la carta... o la informació al dia

Bé, la nostra mestressa reparteix plats de brou bullent. Com de costum, tret del foc, al cistell i al tros. Les ganes de menjar calent, encara que no tant, ens donava per anar provant de les vores del plat fins a fer net i encara repetíem, fins acabar més suats que estant a ple sol, treballant del que fos.

Després de l’escudella, una mica de carn d’olla o un conillet tendre del corral, fet amb tomàquet, ben cuitet o amb unes quantes patates rosses, o aquells talls rodons de pilota, tan bons, amb un suquet que només ella sabia fer. Ben mirat calien pocs segons per dispensar la mare d’aquell costum de fer una mica tard en portar-nos el dinar; que tampoc era tant, pobreta, cinc o deu minuts.

L'olor de suor i la tendresa de la mare eren prou per oblidar-ho tot aviat. L'important era estar prop del ser que més t'estimava. "Menja nen" era la constant de sempre. Ella tenia cura de tots, indiscutiblement, però el seu nen... (feia poc temps n'havia perdut un de nou anys). Ara era l'hereu, el que ja portava el pa a casa, doncs calia que estigués fort, per aguantar els pesats treballs que li tocarien.

Però a part d'aquests conceptes, que s'han anat desmitificant amb el temps, la mare animava la conversa del dinar, ja que nosaltres poques novetats podíem aportar, aferrats tots els dies a la sega.

Ja començava: "La Roja m'ha dit que havia hagut de pujar el Dr. Barrera de Rocafort per sotano, que semblava no ser res, però..." Comentava que havia passat l'esmolet i li havia esmolat les tises i el ganivet. O bé aquell dia havia pujat el Borràs de Santa Coloma i havia comprat una cassola per fer el rostit, perquè la que tenia ja no s'aguantava (en Borràs es feia el seu propi pregó: "Ha arribat el Borràs!", amb una veu tan grossa i potent que tot el poble ressonava, acollonint a tots els marrecs).

El dia que venia el Ramonet... Els dijous, de molts anys, ens visitava el Ramonet de Sarral (primerament amb el carro, després amb el camionet de color verd). L'home comprava ous, aviram i conills. El seu fill tenia la paradeta de fruita davant de la Sala de Ball. En Ramonet, home no molt alt, vermellet de cara i molt parlaire havia pres la mida a totes les dones de la contrada (això, entenem-ho comercialment). Calia sentir-los fent el tracte del que comprava; sempre a ull; però els seus ulls eren les balances electròniques d'ara; el regateig, amb la mare o amb altres, durava estona; eren constants les anades i vingudes, entrades i sortides de la porta, fent com aquell a qui no li interessava el tracte. Però al final sempre hi havia la cèlebre frase que, per repetitiva i escoltada des de petits, havíem après de memòria: "Perquè ets tu, ja t'hi poso una pela més". Les dones contentes i enganyades tancaven el preu. Li havien tret tot el que en podien... I el pillastre d'en Ramonet, marxava cofoi i content carregat amb la cistella conillera plena i la dels ous a vessar, tot i resant encara d'esquena: "Roseta, si t'interessa, allà, aquell xicot, té avui unes peres molt bones i a bon preu."

La mare, mig contenta i mig decebuda perquè es creia treure'n més de la venda, anava a veure la parada del noi d'en Ramonet i comprava. Diria que adquiria el que li feia falta, amb els diners cobrats del *polletaire*; això sí, segur que en tornava molts pocs a casa.

La migdiada

Amb totes aquestes variades i animades converses passàvem l'estona del dinar. La mare que havia dinat amb nosaltres, després de repartir una fruiteta, recollia els plats i es disposava a marxar quan el sol era el més fort del dia. "En aquesta

hora –deia– només em fa por trobar-me alguna serp pel camí”. I altra vegada es lligava el mocador al cap i marxava amb la cistella més buida. Quan arribava a casa feia una mica de migdiada al llit.

Nosaltres també buscàvem un lloc adient per fer-la. Ens ajèiem damunt la terra seca procurant que no ens fes la punyeta alguna pedreta. Esteniem una manta o un sac; un jersei per coixí i aquell miraculós mocador de farcellar per tapar-nos el cap i així combatre les mosques que, al tros, eren un element pertorbador. Els animals les arrossegaven i el menjar que portàvem les mantenia. Eren un autèntic malson. És cert que el mocador que ens posàvem al cap ens feia suar, però el mal major eren les mosques.

A quarts de tres sempre hi havia un despertador que ens feia la santíssima. Els ossos cruixits per la duresa del llit, la suor, la son i el mal humor, eren els components del terrible despertar.

Quines poques ganes de fer res! Asseguts encara, gratant-se per tot arreu, un badall que et partia la boca, els ulls migs clucs, aterrats per la brillantor del sol, les mosques feien de tu un ser vulnerable. En posar-te dret, degut al cansament i el dormir malament, les cames et feien figa.

Una mica d'aigua per la cara, et refrescava les idees i poc més i... Sant Tornem-hi. Què hi farem!

La lligadora

Abans he dit que llavors ja teníem una altra segadora, que era **la lligadora**.

Com bé diu el nom, aquesta màquina segava, feia les gavelles i les lligava. Feia unes garbes petites però apinyades i maques, quan la màquina anava bé.. és clar!

La fàbrica era a Vitòria. Aquests bascos es veu que la guerra no els va afectar molt, perquè es van refer molt ràpid. A part d'això, que és un simple comentari, la marca de la màquina es deia *AJURIA*. Aquest aparell que el representava a la comarca, el taller de Cal Borrega de Santa Coloma de Queralt (avui “serralleria agro-industrial” SOLER) es va popularitzar per les nostres contrades. Tancades les fronteres (degut a la guerra a Europa), no n'hi havia cap més que es conegués com a lligadora de fabricació nacional, igual que l'*AJURIA*.

És cert que a Savallà, a cal Roig, tenien una *FART* de fabricació alemanya, però va ésser comprada abans de la guerra. Era una màquina petiteta, lleugera, molt cuca i anava molt bé. Estava feta amb materials molt bons i amb tecnologia alemanya...

RELACIÓ DE COMPRADORS DE LLIGADORS AJURIA

Fins 1944

Nombres de los compradores	Residencia
Provincia de Tarragona	
Don Antonio Ibáñez Farré	Aguiló
» Juan Farré Ferreras	»
» Antonio Padró Marimón	»
» Francisco Más Riba	»
» Magin Cols Calaf	»
» Salvador Llorens Gabarró	»
» José Orga Anglés	»
» Francisco Bonet Duch	Conesa
» Juan Mercadé Civit	»
» Ramón Segarra Bartolí	»
» Juan Tarragó Solé	»
» José Tarrida Piloán	»
» Pablo Dalmau Berenguer	»
» José Gomá	Esblada
Doña Juana Alter, Vda. de Miñez,	Gnestar
Don Juan Solé Ameiller	La Pobla
» Ramón Más Riba	Las Piles
» José Cadens Marsans	»
» Juan Pinto Santamaría	»
» Martín Bonell Marimón	»
» Salvador Balcells Bartoli	Las Rocas
» Juan Aymerich Sabaté	Llorach
» Ramón Canela Romeu	Plá de Cabra
» Juan Ibáñez Navarro	Raurich
» Isidro Balcells Vilaplana	»
» Antonio Calaf Ravell	Santa Coloma de Quere
Sra Vda. de José Clarasó	»
Don Isidro Marimón Farré	»
» Manuel Mestres Albareda	»
» Antonio Morros Balcells	»
» Antonio Roca Balcells	»
» José Corbella Sendra	»
» José Mestres Ravel	»
» Ramón Bartolí Aymerich	»
» Jaime Enrich Claramunt	»
» Salvador Casellas Villanova	Santa Perpètua
» Juan Altimís Boladeras	Savallá del Condado
» Isidro Balcells Aymerich	»
» José Farré Ninot	»
» Ramón Roset Martí	»
» Fortunato Aymerich Roca	»
» Leonardo Ninot Viñals	»
» Ramón Camoposada Camoposada	»
Sociedad Anónima Saltos del Ebro	Utxesa
Don Lorenzo Anglés Balcells	Vallespinosa
» Juan Miret Mateu	Valvert
» Juan Conte Sendra	»
» Juan Furné Busquets	Viladeperdius
» José Llorach Espluga	»

Dades facilitades per "Serrellaria agro-industrial Soler" de Sta. Coloma de Queralt

L'AJURIA tenia un desastre de fundició. No hi havia peça que fes una mica de força que no es trenqués i l'haguéssim de reforçar cinquanta vegades. El lligat de garbes també era bastant desastre. Quan començava a no voler lligar et posava els nervis de punta. Era el compendi de la ciència espanyola dels anys quaranta i escaig.

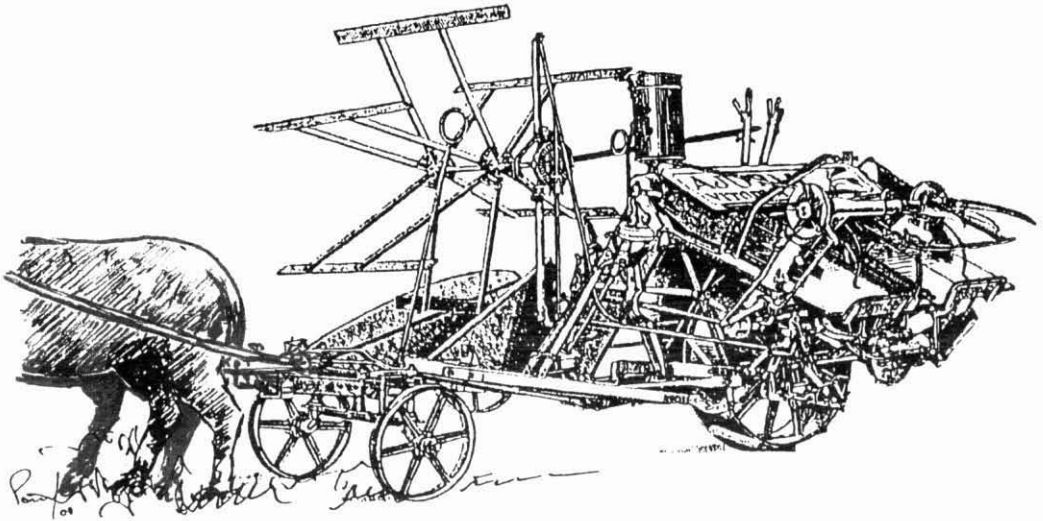
El sistema de funcionament era bastant complex comparat amb el de la gavelladora *TREPAT*. El de Tàrrega també va intentar un sistema de lligadores, però encara eren més dolentes que les de Vitòria.

La fulla de la lligadora tallava pel costat dret d'on l'estiraven els animals; igual que la gavelladora; però al ser la màquina més grossa i amb més *arrastre*, eren necessaris dos o tres animals, posats de costat (nosaltres segàvem amb tres).

Uns *rampills* ajudaven a fer caure les meses tallades per la pinta dins d'una plataforma, i unes teles transportadores les lliuraven al lloc on lligava. Feta la garba l'expulsava a terra fent espai per tornar-ne a fer una altra, i la deixava separada del rem per poder-hi passar el tornar a segar.

De totes maneres aquest enginy va ésser un revulsiu per la sega fins que varen arribar les recol·lectores, perquè amb bons animals, un home sol podia fer molta i bona feina, si el mecanisme anava bé.

Un tros, una parada, si el sembrat no estava inclinat podíem segar-lo tot tombant. Si la sega era inclinada o ajaguda cap a un vent, només podíem tallar-la d'una cara. A cada rem havíem de fer el tomb (sense segar) per començar sempre pel mateix lloc o costat.

Màquina de segar lligadora. (Deixada per "Serralleria agro-industrial Soler" de Sta. Coloma de Queralt)

Però, així com la gavelladora tenia només una greixada d'oli rutinària, la lligadora tenia bastants greixadors als quals calia donar-los el greix amb unes bombetes manuals que mai anaven bé. Tan sí com no, el greixament calia fer-lo bé, ja que com hem dit, les peces es trencaven que era un gust.

Per lligar les garbes calia que la màquina portés un cabdell de fil de jute, fort i bo. D'aquest fil "*El servicio nacional del trigo*" de llavors ens en subministrava de ració; poc, però més barat.

El que ens faltava algun any vàrem tenir dificultats per trobar-ne al mercat, i a més era molt car. Tampoc no hi volien altres succedanis; perquè es trencava, la màquina no el tallava prou bé, etc... Només podia anar amb el cordill indicat.

Sant Tornem-hi

Ja ens havíem tret la son de les orelles. Uns anaven preparant la màquina lligadora, altres arranjàvem els animals. Ja s'havien menjat el pinso i a qui tocava es disposava a guarnir-los.

Als animals abans d'entrar a l'estable se'ls treia els guarniments. Si feien servir la gavelladora, portaven bastet, recolants, el collar i les morralles.

La lligadora portava quatre rodes i per tant s'aguantava per ella mateixa. Només calia que portessin el collar amb tirants per enganxar-los als balancins per estirar-la, i com a complement, per guiar el conjunt, unes regnes.

Beguda a les quatre. Bocí a les cinc

Col·locats els animals a la màquina engegàvem vora les tres. Al migdia com que era sec, s'aprofitava el temps.

A les quatre fèiem un petit repòs per beure, i a les cinc fèiem *el bocí*. Un descans igual que el de *les deu hores*; potser una mica menys. Ens assèiem i menjàvem quelcom per arribar al berenar. Altra vegada civadera als animals, etc, etc.

La tarda era sempre més plàcida. Avui, concretament, només una perdiu ha trencat la monotonia sortint pel rem tota espantada pel soroll de la segadora. Darrera de la mare ha sortit també el seu remat de perdiuetes que s'han fet fonedisses en un *santiamén*. La mare anava corrinyant rostoll avall fent-se el *tonto*, fins que ha pogut tornar a arreplegar les seves petites. Devia tenir el niu en aquell sembrat i en segar-lo l'hem sorprès.

A la nostra comarca, a les tres de la tarda, més o menys, apareix la marinada i comença a agafar cos a mida que avança la tarda. La marinada porta la humitat del Mediterrani i per l'alçada (vuit-cents seixanta metres), quan va apretant, arriba a fresquejar, fins al punt que molts dies al cap tard, necessites posar-te un jersei.

Berenem?

A les sis de la tarda era l'hora de berenar. Paràvem. Morral als animals amb barreja i pinso. Estaven suats? Doncs la manta a sobre. La màquina, la paràvem en un lloc pla, ja que no tenia frens de cap classe.

El berenar també era una menjada consistent. Si érem prop del poble, algunes vegades la mare ens el portava i de passada després, a l'hora baixa, ens donava un cop de mà.

Per berenar ens posava el clàssic pernil (al segar i al batre, la llonganissa i el pernil de casa no hi faltava mai a la senalla) o el bacallà esqueixat amb un allet ben xopat d'oli de Verdú. Érem en temps *d'estraperlo*; però l'oli bo no ens faltava mai. El que ens donaven de ració era pudent i en fèiem sabó. L'oli d'oliva arbequina l'anàvem a buscar al molí, a la nit, per aquells camins de Déu, amb molt fred, escapolint-nos dels controls... etc.

També ens posava tonyina esqueixada amb una mica de pebre, llaunetes de sardines... Això sí, presidia la taula, amb les tovalles o un drap net a terra, un gran plat de tomaca, pebrot i ceba amanida, el pa i el vi.

L'àpat era eixut, però la calor ja no apretava tant, ja no suaves, i de cara a la nit ja no hi havia la necessitat de beure tant.

He parlat molt del beure. I és que l'aigua era sempre una preocupació.

Pel fet de beure bastant a conseqüència del treball polsós i de la calor, teníem la sensació que ens produïa certa debilitat a les cames, singularment segons l'aigua que bevíem.

L'aigua de cisterna, o sia de la pluja, freqüent en moltes barraques del de fora, era molt acceptada, a més era fresca. Acostumada, tenia bon baixant.

Tanmateix algunes fonts tenien mala premsa.

En diré unes de molt bones: la de Savallà, la de la Cirera, aquesta encara és excepcional; la Font del Pau a les Bardines, poca però bona (avui declinant). També molt poca i molt bona (ja perduda) la Fonteta de l'Hort nou del Fontena.

Faré esment d'una font, abans poc acceptada, i d'on actualment els foranis en treuen molta per beure. Em refereixo a la Font Blanca. Aquesta font es considerava que era d'aigua fluixa i que com més en bevies més set tenies, i es carregaven les cames. Per tant només es feia servir per regar els horts.

Malgrat tot, l'aigua alguna cosa tenia a veure amb el nostre organisme, perquè en teníem molta cura. També és cert que durant l'estiu ens predisposàvem a tenir diarrees. Per això ens feia molta por.

Beviem massa? Era bona, realment? Descompensàvem líquids amb aliments?

No ho sabia contestar. El cert és que l'aigua era una constant inquietud per a tots. Per aquest motiu el tema **de beure**, se m'escapa sovint en aquest relat.

Veus, amb el vi només hi havia problema amb el de Rocafort i Sarral, perquè era vi verge i a l'estiu ens tornava, o et senties cremor d'estómac.

Tampoc patíem d'accessos amb el vi. De tant en tant, deien, si un mosso... gent de fora, que regava massa...

Però, no. Els vins de Guimerà avall, que és d'on el gastàvem a l'estiu, eren vins bullits al cup de casa i els cuidaven molt, per tant, es bevien bé. Sempre com a complement del menjar i no pas per ser-ne addictes i passar-nos en la quantitat.

El berenar era l'hora del relaxament. La feina del dia havia anat bé. La temperatura era agradable i les mosques ens havien deixat en pau. Ens podíem gastar, fins i tot, alguna broma amb l'Aleix, sobre el diumenge vinent: trauríem el cap a algun ball... Deixaríem les perdiuetes soles... Després de treballar tot el sant dia els ànims... Però, eterna joventut... Quin do de la naturalesa més exquisit.

A quarts de quatre del matí del diumenge, Mossèn Josep ens deia la missa pels segadors. Hi anàvem morts de son, però d'alguna manera en sortir ens vàiem amb el Ramon, el Lluís, el Magí... per fer els plans per al vespre; no perdíem el temps. Tots patíem del mateix mal: el de les faldilletes.

L'últim esforç. L'última beguda

Bé. " Sant Tornem-hi", com deia la vella. Ja falta menys. Si la humitat no apretava molt encara segaríem una estona; si era massa tou hauríem de plegar aviat. Civaderes i mantes fora i endavant.

Mentre els uns segaven amb la màquina, altres atansaven les garbes per garberar, que per cert, si havia algun cat i era calentet, en agafar la garba les punxes et bleïen les mans.

Altres feien els passos a les següents parades per entrar-hi amb les màquines o feien aquelles feines complementàries que cal fer en una treballada, quan va arribant l'hora de plegar o marxar a casa. Durant el dia es tendeix a escampar eines o objectes; i a l'hora de recollir es té cura d'elles, perquè l'endemà es trobin on han de ser. O per si les havíem d'amagar a alguna vora per retrobar-les, etc.

Pleguem. El retorn a casa

S'havia acabat el tros però havíem deixat una bona estesa de garbes. No era molt tard, tan sols un quart de vuit. Posàvem la màquina a prop de la barraca. El dia següent la plegaríem i aniríem cap a les Bardines després de garberar i esmorzar.

Desenganxàvem els animals, i essent l'estable obert, tots sols hi entraven cansats, tranquils i quiets. Un els guarnia i els enganxava al carro on hi carregàvem els estris de prendre a casa, els nostres i els dels animals. Tot era a punt per marxar, ja no hi havia sol enlloc. El cel era grisós. La marinada s'aguantava forta. No veies ni senties cap màquina segar enlloc.

De garsa ja tampoc se'n veia cap; enyoradisses havien anat a buscar el seu niu buit, on es trobarien amb els seus petits, ja que havien començat a volar sols.

Vèiem un conillet encara *catxapó*, saltironant del bosc al tros i altra vegada del tros al bosc, segurament perquè el rostoll se li clavava a la panxa.

Ja cap ocell piulava. Tot era silenci.

Ens n'anàvem. Els animals sobrers fermats a l'escaleta de darrera del carro seguien contents i juganers.

Tornada a casa

Ja marxem. La tornada a casa era una mica més lleugera que al matí, quan anàvem al tros. A les mules, éssers superdotats, no els era igual anar de cara a casa, al seu estable, que de cara al treball. No calia que els ho expliquessis; en uns anys de fer-ho, ho havien après prou bé. L'estat d'ànim és vital en tots els éssers vius. Mirem sinó amb moltes bèsties de companyia, com s'encomanen del tarannà dels seus amos. Les mules encara que semblen grans animalots, són bèsties molt fidels i sensibles. Aviat encaixen perfectament amb els seus amos.

Vèiem l'amo esbojarrat que sempre bolcava i passava les mil peripècies i sovint prenia mal.

Totes les mules de Cal Bordes havien sintonitzat amb el tarannà pacífic i lent d'en Ramonet.

Jo tenia uns parents: els "Molí Moreno" de Vilagrasseta (casa pairal, desapareguda per manca de descendència d'hereus) on hi havia les mules més guapes de tot Catalunya. L'avi Pep (gitano blanc) era un enamorat d'aquelles mules, que, realment, eren precioses. Quan te les ensenyava, la baba li arribava als peus. Ell, l'avi, cada vespre abans d'anar a dormir anava a l'estable i els feia un discurs de, com a mínim, mitja hora. Els parlava com si haguessin estat els seus néts. En Pep no era cap ximple, tot al contrari, era molt de la conya, tranquil i bo; però tenia una obsessió i pretensió: presumir de les mules.

Aquells animals grans i poderosos eren anyells a les seves mans. Bé, està clar que de les bèsties mai te'n pots fiar del tot; sempre hi ha un dia que te la foten.

Ho aclariré.

Un dia, el mosso de la casa, en Víctor, llaurava, amb el parell, en un fondet. Casualment va sortir pel turó una avioneta molt baixa i de les que llavors feien bastant terrabastall. Aquelles poderoses bèsties que no treballaven ni a mig gas, es van esverar i van tirar a la llarga amb la *reu* enganxada al darrere, entremig de les vinyes. El pobre Víctor, aferrat a les regnes, no les va deixar i les va parar com i quan va poder. Les mules no es van fer cap mal, però en Víctor semblava un mapa-mundi, d'esquinçat i esgarrinxat per tot arreu, de tant arrossegar-se enmig dels ceps o per on li tocava. Ho va fer tot, menys deixar anar les regnes o abandonar les mules d'en Pep. Gran Víctor. No n'hi ha hagut gaires d'homes tan valents.

Va venir a la Festa Major de Savallà. Érem amics i com que a casa sempre hi havia jovent, el xicot s'hi trobava bé, i venia cada any a sopar. En veure aquell "*eccehomo*" i explicar-me el que li havia passat, em vaig agafar a la taula per no caure en desmai.

No sé, però amb aquest relat hem arribat a casa. Desenganxem el carro i el posem al cobert. Els estris cap a casa. Les mules ja hi anaven soles.

Ja hi som, amb allò que dèiem. Les nostres mules em van ensenyar a treballar a mi. Cap vegada em van aixafar, això que, tractant amb animals, aixafar-te era cosa corrent. Mai vaig prendre mal, tot i essent molt jove quan vaig començar a treballar amb elles; concretament als quinze anys.

Bé deixem-ho. Ja a casa el mosso trinxava la trepadella i posava el gra a punt de prendre-ho l'endemà. Jo anava a buscar les coses del manteniment de les màquines. Tot plegat, quarts de nou: hora de sopar.

Sopem

No recordo que ens rentessin gaire abans d'anar a sopar; més aviat devia ser poc.

El sopar era típic: enciam amb algun entremès de tomàquet, pebrot, ceba i olives, embotit o pernil. De segon plat, verdura: patates bullides amb col o mongetes; un tall de cansalada, botifarra negra o una truita a la francesa. Pa, vi i potser res més.

Tot sopant ja corria la serp. Els cops de cap eren freqüents quasi bé amb la boca plena. No era estrany, no anàvem a dormir abans de tocar les nou. Si ens llevàvem a quarts de tres o a les tres, sempre depenent de la feina puntual del dia, dormíem poc. Ho reforçàvem amb la migdiada, d'acord, però també el dia era molt llarg i treballat. El cansament de dies s'acumulava en el nostre cos, fins que un dia de mal temps ens trencava la feina i ens deixava recuperar son i forces. Despertar-se al matí i sentir que plovia era d'un plaer fascinant, un somni d'infant. Poder dormir una estona més... la glòria del cel.

Queda clar que l'horari que seguïem era el solar de sempre. Llavors, ja hi havia l'hora oficial. Primerament va ésser una hora avançada segons el sol i després a l'estiu varen ser dues. Però la pagesia desconfiada en els invents dels governs llunyans, no creia en aquelles foteses. Ens semblava que allò només afectava als de ciutat perquè havien d'anar a fitxar. En el nostre rellotge no ens calia cap canvi. Està clar que la collonada era el dia que havíem d'anar a ciutat, començant per l'hora d'anar a agafar el "cotxe de línia" a Alcarràs o a Rocafort, que passaven a les set *d'ells*, que eren les *cinc o les sis nostres*. Hi vivien dues hores: la nova (la d'ells) i la vella (la nostra).

Acabar amb aquestes foteses va costar uns anys; hi va haver certa resistència. Naturalment que va acabar imposant-se el decret llei, com passa en tantes i tantes coses. Però he de dir que, els qui tota la infància i joventut vàrem mamar o entendre que el migdia eren les dotze, encara avui ens sentim estranys en anar a dinar a la una o a les dues.

Cadascú és fill del que és fill, i això sempre ha estat i serà un condicionant a la vida. I qui vol ofegar la seva procedència, quelcom pretén amagar. Tampoc el bressol ha de ser subordinació o dependència durant tota la vida. Tot el contrari. Moltes vegades pot ésser un revulsiu. Podem lluitar en molts àmbits. Però voler expressament perdre o amagar la identitat, és com destruir-se la pròpia personalitat. Sempre, segons el meu autolimitat criteri, coneixement o sentiment.

Bona nit a tots. Fins demà, si Déu vol.

Celestí

Desembre del 2000